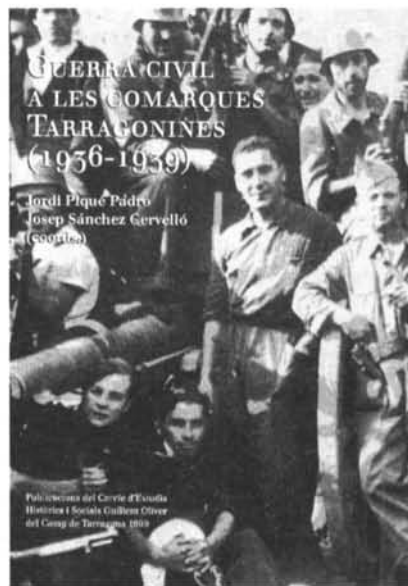

UNA VISIÓ RENOVADA DE LA GUERRA

Jordi PIQUÉ PADRÓ, Josep SÁNCHEZ CERVELLÓ (coords.), **Guerra civil a les comarques tarragonines (1936-1939)**

Tarragona: Publicacions del Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona, 2000, 355 pp.

Si bé és cert que el tema del drama bèl·lic de 1936 ha merescut un gran interès per part de la historiografia, resulta indubtable que la Guerra Civil espanyola és encara un episodi amb llacunes importants. En el cas català, l'impacte del fenomen revolucionari en tots els ordres de la vida quotidiana i econòmica, els processos militars a partir de 1938 i la vida sociocultural a la rereguarda són alguns dels episodis que mereixen encara moltes hores de recerca i anàlisi. Des de l'àmbit de la història local tots aquests aspectes perfilen un terreny d'estudi estimulant per a l'investigador i alhora esdevenen qualitativament insubstituïbles per bastir un coneixement més detallat, de pinzellada més prima si es vol, però que permet finalment resoldre un retrat molt més ric i complet.

Sobre l'impacte divers del període de guerra civil a les comarques tarragonines, la historiografia catalana dels darrers vint anys, així com la publicació de testimonis i llibres de memòries, ha anat aportant estudis interessants centrats en l'anàlisi del desenvolupament municipal, el procés revolucionari i la rereguarda, en general fonamentats en documentació municipal i judicial, en els fons corresponents diposi-

tats a Salamanca i en fonts orals. Tot plegat ha anat configurant una part destacada de la historiografia contemporània local de les comarques de Tarragona, que sens dubte parteix d'una llarga tradició i que a hores d'ara és rica i plena de vitalitat.

El llibre coordinat per Jordi Piqué i Josep Sánchez reflecteix bona part d'aquest vigor. Es tracta d'un volum que presenta 14 treballs de diferents especialistes sobre el període de la Guerra Civil a les comarques tarragonines o sobre individus i episodis que hi són vinculats i que parteix, tal i com s'explica en la introducció del llibre, d'una reflexió dels membres del Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver, al voltant del seixantè aniversari de la fi del conflicte. Segons Piqué i Sánchez, el llibre es preparà «amb la intenció d'aprofundir en l'estudi de la guerra civil a les comarques tarragonines, amb l'anàlisi de noves fonts documentals i aportant noves pistes» (p. 27), la qual cosa evidencia que el repte no era fàcil i que tant la tria d'autors com de temàtiques respondria a la voluntat de renovació interpretativa i d'objectes d'anàlisi, més que no pas al desig d'aportar un estudi exhaustivament representatiu de tots els àmbits territorials de les comarques de Tarragona o de tots els aspectes que configuraren el complex període del conflicte bèl·lic. No obstant, l'obra posa de manifest que l'elecció no ha estat gens arbitrària per als seus propòsits ja que possibilita una visió polièdrica del període i el marc territorial, alhora que assoleix en bona part la intenció renovadora dels coordinadors, sense descuidar un meritori equilibri entre especialistes consolidats i autors més recents.

L'obra comença amb un treball sobre el desenvolupament del procés revolucionari a les terres de l'Ebre (Josep Sánchez), per passar tot seguit a presentar dues interessants aportacions al voltant de la dinàmica carcerària durant el període bèl·lic, tant al preventori judicial de Tarragona (Jordi Piqué) com a la Model de Barcelona respecte als reclusos tarragonins (Pelai Pagès). Ambdós treballs ajuden a entendre globalment un àmbit molt significatiu per conèixer específicament la repressió posterior als fets de juliol, durant els esdeveniments de maig de 1937, i en el període final de la contesa. Segueixen dos treballs vinculats a la Batalla de l'Ebre que apro-

fundeixen amb aportacions documentals de mèrit en la vida quotidiana al Baix Ebre i el Montsià entre 1937 i 1938 (Joan Carles Lleixà) i al voltant de l'estructura sanitària republicana en el cas del XV Cos d'Exèrcit (Carles Llauredó i Albert Sabaté). Els processos confiscador i col·lectivitzador en l'àmbit del Baix Penedès configuren l'objecte d'interès de Carles Bertran, mentre que les dues col·laboracions posteriors (Elena Virgili i Joan Gisbert) presenten la documentació inèdita que els familiars del destacat periodista tarragoní Lluís de Salvador dipositaren el 1994 a la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona, la qual esdevé un testimoni bàsic per a l'estudi de la vida ciutadana durant la guerra a la capital. Segueix un suggeridor treball sobre el desenvolupament paral·lel de quatre destacats personatges relacionats amb més o menys intensitat amb les comarques de Tarragona: Nin, Batet, Bassetini i Mestres, la vida dels quals patí una tràgica transformació arran de l'esclat de la Guerra Civil (Francesc Bonamusa). Finalment, l'obra aporta quatre col·laboracions que tenen com a denominador comú la cultura a la rereguarda tarragonina, bé des de l'òptica de la salvaguarda del patrimoni artístic (Jaume Massó), des de la visió biogràfica de l'il·lustrador i dibuixant Francesc Nel·lo i Ventosa (Enric Baixeras), des de l'experiència formativa de l'Escola Taller d'Art de Tarragona (Antoni Salcedo), o bé des de l'estudi del cinema i el teatre en el període de guerra (Josep Estivill). Tanca el llibre un treball interessant, per bé que desvinculat de l'àmbit territorial estricte de l'obra, sobre el moviment llibertari portuguès i la seva aportació a la Guerra Civil espanyola (Isabel M. Monteiro), tema que, com afirma l'autora, pren molt més relleu del que tradicionalment s'ha cregut.

L'obra desgrana, doncs, vessants concretes del període bèl·lic a les comarques de Tarragona, en algunes de les quals s'arriba a un nivell de minuciositat molt destacat. L'àmbit cultural i penitenciari, l'àmbit de la quotidianitat i la sanitat durant l'ofensiva de l'Ebre i, en part, l'àmbit de les transformacions revolucionàries tant en la vessant més creativa com en la més destructiva, hi mereixen un nivell d'estudi important amb vista a obrir noves vies de recerca, la qual cosa ja justifica l'aportació dels autors. Com és inevitable en un llibre d'aquestes

característiques, però, l'esforç dels coordinadors se centra en bona mesura a assolir un bon equilibri temàtic i territorial, que no sempre és fàcil de trobar. Els possibles déficits en aquest sentit són en aquest cas menors, ja que l'obra es basteix sobre una significativa historiografia local al respecte. Per contra, de la seva lectura s'extreuen nous focus d'interès interpretatiu, alhora que té el mèrit de perfilar prou nitidament una visió global. Certament, hom hi pot veure reflectit un fet àmpliament conegut, però que cal anar confirmant i ampliant amb treballs com el present: que el fenomen de la Guerra Civil en el territori tarraconès participà de les característiques generals de la rereguarda catalana, per bé que presentà excepcionalitats significatives que li conferiren un tarannà especialment complex i alhora dolorós, molt fonamentat en el paper de l'Església en la diòcesi tortosina, la repressió durant l'estiu de 1936 i el front de guerra, d'ençà l'estiu de 1938. Sorpren molt gratament, per destacar algun dels 14 treballs publicats en aquesta obra col·lectiva, l'excel·lent aportació de

Llauradó i Sabaté sobre la sanitat republicana al front de l'Ebre. El treball presenta dues qualitats que el fan especialment atractiu i que alhora afavoreixen les intencions volgutament renovadores dels coordinadors del volum. Per un costat aborda un tema transcendent que havia estat molt poc tractat. En segon lloc aporta un fons documental interessantíssim a partir dels 211 certificats de defunció de militars republicans que es troben a l'arxiu del Registre Civil de la Torre de Fontaubella i els Guíamets, poblacions on es van ubicar trens hospital a partir de juliol de 1938, durant l'ofensiva republicana. Hom fa un interessant retrat de l'estructura sanitària republicana de l'Ebre —organitzada en vuit punts escalonats des de la primera línia de foc fins als hospitals a la rereguarda— i dibuixa amb precisió el paper dels trens hospital que diàriament feien el trajecte entre el front i la rereguarda. La informació annexada al treball desglossa les morts per dia en els punts d'evacuació dels municipis esmentats, les morts per divisió de l'exèrcit i el contingut dels certificats de defunció.

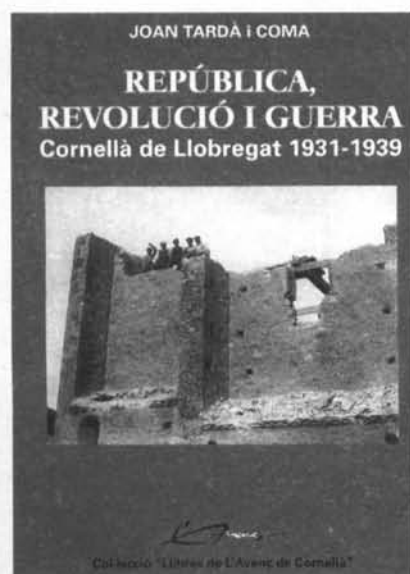
El treball, doncs, ajuda a entendre molt millor el nivell d'organització i estructuració de la sanitat bèl·lica en un episodi cabdal de la contesa, alhora que aporta una idea molt clara de la cruïlla de l'ofensiva de l'Ebre, sobretot en el cas de Gandesa. En general, el volum combina treballs d'indubtable interès en l'anàlisi, la interpretació i la documentació aportades, amb d'altres aportacions més descriptives però també valuoses com a punt de partida. Cal tenir en compte, per tant, l'esforç per encetar futures línies investigadores i per mostrar amb rotunditat l'existència d'àmbits poc tractats fins ara, que com es veu en aquest llibre contribueixen de manera suggeridora a explicar millor la part humana i sociopolítica de la guerra. Com diu Antoni Segura en l'atractiu pròleg de l'obra, «en èpoques de misèries ideològiques i de manca de compromís historiogràfic com l'actual, resulten estimulants i reconfortants obres com la que el lector té a les mans».

Xavier Pujadas i Martí

CORNELLÀ EN GUERRA

JOAN TARDÀ I COMA, **República, revolució i guerra. Cornellà de Llobregat 1931-1939**

Cornellà de Llobregat: L'Avenç, Col·lecció Llibres de l'Avenç de Cornellà núm. 1, abril 2000.

La publicació d'aquest llibre de Joan Tardà i Coma, dedicat al període de la Segona República i la Guerra Civil, ha permès a l'autor gairebé completar l'estudi del segle XX a Cornellà, enllaçant aquest estudi amb dues obres seves anteriors: *Republicans i catalanistes al Baix Llobregat a principis del segle XX*, on va tractar el primer terç del segle a la comarca, i *40 anys d'una ciutat: Cornellà durant el franquisme* (escrita en conjunt amb Pere Carrión Pardo), el qual enllaçaria cronològicament amb l'etapa immediatament posterior al llibre ara publicat.

L'autor, que gaudeix ja d'una extensa bibliografia pròpia sobre Cornellà, demostra en aquesta obra un ampli coneixement de la població i la ciutat, fruit d'una recerca exhaustiva de les fonts existents en arxius i hemeroteques d'àmbit nacional i estatal i, alhora, de la vinculació a la seva ciutat natal i el compromís amb la tradició política local d'esquerres (el seu avi matern, Isidor Coma i Fabré, va ser escollit alcalde el febrer de 1934, en guanyar les eleccions municipals Esquerra Republicana de Cata-

lunya). Aquest coneixement i vinculació de l'autor li ha permès fer un tractament profund de les fonts orals en la recerca dels aspectes més amagats i difícils de seguir d'aquest període concret de la nostra història, que de vegades són els més relacionats amb la vida quotidiana, i que pateixen les conseqüències dels déficits documentals provocats per tres anys de guerra civil i trenta-set de dictadura, que han provocat l'alteració, la desaparició i malauradament també la destrucció de gran quantitat de documentació, principalment la generada o simplement relacionada amb sindicats, partits polítics i entitats associatives del període republicà, fonamental per a la tasca de recerca dels historiadors.

El llibre s'estructura en tretze capítols, set dedicats als anys de la Segona República anteriors al conflicte civil i sis més dedicats plenament a aquest. El primer capítol, que fa el paper d'introducció i coneixement del medi, ens mostra el Cornellà del primer terç del segle XX, la seva evolució demogràfica i econòmica i la fisonomia mu-